

Yevgenij Chmelyk sad som lille dreng i tre år skjult i en kartoffelkælder med sin familie. Kun om sommeren kom familien ud, fordi den så kunne gemme sig på høloftet. Foto: Jacob Schultz

Yevgenij Chmelyk har stadig kontakt med den familie, der gemte ham og hans familie i en kartoffelkælder i tre år. De er sande helte, siger han. Foto: Jacob Schultz

Erindringerne vil altid sidde som en smertefuld pine i hjertet

20 overlevende Holocaust-ofre har været på ferie på Gammelbro Camping. To ukrainsk-fødte israelere fortæller om en mørk barndom med død og forfølgelse under 2. Verdenskrig.

ERINDRINGER

Inge Rogat Møller
irm@jv.dk

I tre år sad Yevgenij sammen med sin mor, far, moster og bror spærret inde i en kartoffelkælder i en lille landsby. I mørke, med ordre på ikke at sige noget, uden mulighed for at lege og altid angst for at blive opdaget og slået ihjel. Kun om sommeren, når familien kunne skjule sig på gårdens høloft, oplevede den lille dreng varmen, lyset og en svag form for frihed.

Oplevelserne under 2. Verdenskrig har for altid præget Yevgenij Chmelyk. Den i dag 81-årige ukrainskfødte israeler er jøde og Holocaust-overlevende. Fra han var fem år i 1942 og til krigens afslutning var han fanget i kartoffelkælderen med en kun 60 centimeter trang gang at bevæge sig på.

- Hele kælderen var jo fyldt med kartofler. Ikke kun min familie skulle over-

leve. Familien, der skjulte os, skulle også overleve, fortæller Yevgenij Chmelyk, der stadig har kontakt med de mennesker, der trodsede jagten på jøder og gemte ham og hans familie.

- De er sande helte. For dem var min familie og jeg som en tidsindstillet bombe, der kun ventede på at eksplodere, siger Yevgenij Chmelyk.

Uden stemme

Sammen med 19 andre russisk-talende Holocaust-ofre fra Israel har han netop i hemmelighed været på ferie på Gammelbro Camping ved Aarø Sund. Hemmelig, fordi nogle stadig benægter Holocaust. For Yevgenij og de øvrige, der overlevede nazi-regimets skånselsløse forfølgelse af jøder, er Holocaust en virkelighed, de på godt og ondt har båret med sig gennem livet.

Omkostningerne har været store. Ikke alle de israelske gæster formår at fortælle om barndomsårene. Erindringerne om oplevelserne i koncentrationslejrene, ghet-

Yevgenij Chmelyk og Boris Burle nød opholdet på Gammelbro Camping, hvor de blandt andet hyggede sig med Ellen Hessellund, der er projektkoordinator hos Ordet og Israel, der sammen med den jødiske organisation Chosen People havde arrangeret turen. Foto: Jacob Schultz

toerne eller som Yevgenijs i en kartoffelkælder - er for flere for smertefulde. Stemmen dirrer da også, da Yevgenij husker fødslen af sin yngste bror.

- Han blev født i kælderen i 1943, i mørke, men min mor måtte af hensyn til alles sikkerhed give ham til vores værtsfamilie, og han blev sat i pleje hos en anden

familie. Barnegråd kunne jo afsløre os, fortæller Yevgenij, der selv blev mørkeblind - og ikke kunne tale, da han og familien endelig slap ud.

- Alle skulle være tavse, lyde fra kælderen kunne afsløre os, så vi hviskede kun helt stille til hinanden. Først fem til seks år, efter jeg kom ud, blev stemmen bedre, men den dag i dag har jeg

svært ved at tale højt, forklarer han.

Yevgenij, forældrene, brødrene og mosteren overlevede, alle andre i hans familie omkom eller døde i koncentrationslejre. Familiens hjem blev ødelagt af bomber, og i 1945, da familien endelig var kommet ud af kælderen, meldte faderen sig som soldat i Den Røde Hær og blev dræbt i kamp. Alene og uden forsørger måtte den hårdt ramte familie slå sig ned hos moderens forældre. Moderen, der døde i 1992, sørgede dog godt for sine drenge, og Yevgenij fik lige som sine to brødre en uddannelse som ingeniør og byggede i mange år broer og veje i Ukraine.

I 2008 fik han mulighed for at emigrere til Israel.

Historien er vigtig

At fortælle historien er vigtig, også selv om den er smertefuld, mener én af de andre i den lille gruppe.

78-årige Boris Burle er journalist og lige som Yevgenij født i Ukraine. Da Ber-

lin-muren faldt, emigrerede han og hans familie i 1990 til Israel. I dag er han med til at holde fortidens stemmer og erindringer om Holocaust i live - ved at fortælle sin historie og gennem sin organisation, der samler russisktalende Holocaustofre fra det tidligere Sovjetunionen, at opfordre dem til at fortælle deres.

Boris Burle tilbragte sin tidligste barndom i en ghetto og husker mere end 70 år efter tydeligt, hvordan han og andre småbørn blev skjult i skov og krat, når mødrene blev sendt på tvangsarbejde under de rumænske soldaters nådesløse bevogtning.

- De var meget brutale, husker Boris, hvis far blev taget og forsvandt sporløst.

- Min mor havde fire brødre, to blev myrdet og to måtte gemme sig.

Brutaliteten i overgrebene mod jøderne i ghettoen sidder stadig fast på den indre nethinde som et billede, der ikke vil gå væk.

- 20 mennesker blev en gang brutalt smidt i en

78-årige Boris Burle og 81-årige Yevgenij Chmelyk bærer rundt med erindringen om en mørk barndom. De overlevede Holocaust i Ukraine. For nylig var de sammen med andre ofre på besøg i Sønderjylland og fortalte om deres historie. Foto: Jacob Schultz

FAKTA

BAGGRUND

Det er den folkekirkelige organisation Ordet og Israel, der sammen med sin israelske samarbejdspartner, Chosen People, stod for Holocaust-ofrenes ferie i Sønderjylland.

Ordet og Israel har til formål at sætte jødedommen i Israel i tale hos danske kristne - og Jesus og Bibelen i tale hos jøder i Israel. Organisationen udfører socialt diakonalt arbejde i både Danmark og Israel - og både unge og ældre kan blive volontører i Israel.

Chosen People er en jødisk organisation, der blandt andet hjælper Holocaustofre.

Under opholdet i Sønderjylland besøgte turisterne fra Israel Fredericia, Aarø, Christiansfeld, Dybbøl, Gråsten samt et landbrug ved Løgumkloster. De var desuden på shopping i Haderslev.

Ukraine og jøderne

Ved starten af 2. Verdenskrig boede der op mod tre millioner jøder i Ukraine. Da Tyskland besatte Ukraine i 1941, gik det hårdt ud over den jødiske befolkning, hvor mere end en million jøder blev dræbt. Fra starten erklærede nazi-styret, at alle jøder skulle fjernes. De fleste drab skete i årene 1942-1944.

Massakren ved kløften Babij Jar udenfor Kiev blev det største enkelte massedrab i nazi-regimets historier. På to dage fra den 29. til 30. september 1941 blev 33.000 jøder skudt.

Under Stalin skete der fortsat en diskrimination af landets jødiske befolkning. Jødiske ledere og forfattere blev arresteret og en del af dem skudt, og i 1953 blev der indført kvoter for antallet af optagne jøder ved de højere uddannelsesinstitutioner. Efter Stalins død blev situationen langsomt bedre.

Fra 1970 til 1980 flyttede en kvart million jøder fra Ukraine til Vesten og Israel. Inden sammenbruddet af Sovjetunionen var der i 1989 487.000 jøder i Ukraine. Igennem 1990'erne genindførtes en statslig diskrimination mod jøder, hvor jøder ikke måtte optages på visse uddannelsesinstitutioner. Et stort antal jøder emigrerede derfor til Israel, Tyskland og USA.

brønd. Da Den Røde Hær endelig kom dem til undsætning, var enkelte stadig i live, men alle var traumatiserede. Hele min barndom handlede om døden, husker Boris, der mindes den katolske og ortodoks-kristne præst, der risikerede livet ved at skjule og hjælpe jødiske kvinder og børn på flugt, når Sonderkommandoer slog ned.

Tallene taler deres eget tydelige sprog. Officielt blev seks millioner jøder ofre for forfølgelse og udryddet. Ifølge Boris Burle er det tal nærmere 12 millioner.

- Der dukker jo stadigvæk flere og flere mennesker op og fortæller om deres og andres skæbner. Historier, der hidtil har været ukendte. I min by var der ved krigens begyndelse 1860 jøder. Men kun 600 overlevede - alle andre døde.

Siden 1953 har Yad Vachem i Jerusalem været det officielle mindesmærke for Holocaust. De personlige beretninger, der går igen i familierne er dog vigtige. Både Boris Burle og Yevgenij

Chmelyk har fortalt deres børn om barndomsoplevelserne.

De er begge vokset op i efterkrigsårenes Sovjetunionen. Her var det ikke populært at tale om forfølgelsen. Trods krigens afslutning var der i Ukraine en udtalt antisemitisme, der først sluttede, da Stalin døde i 1953. Som børn var de desuden præget af, at deres forældre ville beskytte dem - ved ikke at tale om oplevelserne. Det var bedst at glemme.

- Mange bærer derfor stadig rundt på traumer. I dag bliver traumer bearbejdede, det blev det ikke på samme måde dengang og slet ikke i den del af verden, hvor vi kom fra. I Vesteuropa var der enkelte psykologer, der prøvede at hjælpe ofrene og også i Israel, men ikke i Ukraine. Her blev Holocaust fortrængt, forklarer Boris Burle.

- Men det er vigtigt at tale om det - så vores børnebørn og deres børn også husker. De kan ikke føle Holocaust, men de kan dele min og dermed deres historie videre,

tilføjer Boris Burle og bliver et øjeblik tavs.

Tilgivelse og kærlighed

Kan I tilgive de mennesker, der gjorde jer ondt?

- Måske kan vi tilgive, måske. Men der vil altid være en smerte i hjertet, en dyb pine, der ikke vil gå væk, og for nogle er det så dyb en smerte, at de holder det i sig selv, fordi det er for pinefuldt at tale om, siger Boris.

- Ja, denne smerte kan man ikke tage ud eller fjerne. Den vil altid sidde der, tilføjer Yevgenij Chmelyk.

- Derfor er det også meget, meget vigtigt, at se kærligheden i de gerninger, gode mennesker dengang gjorde, og som gode mennesker gør i dag. Det betyder noget, siger han og smiler:

- Rejsen hertil hjælper også. Danmark hjalp det jødiske samfund under krigen. For os er det meget vigtigt at se og opleve landet og danskerne. Det er Gud, der har bragt os sammen. Her ser vi noget andet, her ser vi kærlighed.

Maxim Katz - i midten - fra den israelske organisation, Chosen People, sørgede for, at alle nød opholdet i Sønderjylland. De fleste af gæsterne som Boris Burle og Yevgenij Chmelyk forstår engelsk, men taler ikke sproget. Maxim oversatte derfor fra russisk til engelsk - og omvendt. Foto: Jacob Schultz

“ I MIN BY VAR DER VED KRIGENS BEGYNDELSE 1860 JØDER. MEN KUN 600 OVERLEVEDE - ALLE ANDRE DØDE

BORIS BURLE